

ואם ההורים אינם מכבדים אותי – עלי לכבד אותם?

דרשה לפרשת ואתחנן

חיים מניו יורק מתקשר לבנו שגר בירושלים: "מאיר, קשה לי לומר את זה, אבל אתה הבן הגדול שלנו והחלטנו לשתף אותך: אימא ואני החלטנו להיפרד".

"מה, אבא, אתם נשואים שלוש שנה ומה פתאום להיפרד"? – "תשמע מאיר, זה כואב מאוד ולא לטלפון. בעתיד אהיה יותר רגוע ונדבר על זה".

"אבא, בבקשה אל תיחפזו, עוד חודש יבואו החגים, אנחנו נטוס לניו יורק לכל החודש ונהיה קרובים אליכם. אולי נוכל להחזיר את האהבה ביניכם". – "בסדר", אומר האבא.

הוא מסיים את השיחה וקורא לתוך הבית: "חנה, זה בסדר, הילדים יבואו לחגים..."

פרשת "ואתחנן" ממשיכה את דברי הצוואה של משה. החל מתחילת חומש דברים, שנאמר בשבועות האחרונים לחייו, משה מכין את ישראל לעזיבתו את העולם. הוא חוזר על ציוויים שכבר נאמרו בעבר, מחדד ומדגיש נקודות משמעותיות בתוך המצוות ומוסיף מצוות חדשות.

במרכז הפרשה שלנו, חוזר משה ומצטט את האירוע המכונן והחשוב בחיי עמנו: מעמד מתן תורה. משה מאזכר את נוסח "עשרת הדברות" ששמענו בפרשת יתרו ומצטט את הדיבר החמישי העוסק במצוות כיבוד הורים. הוא חוזר על השכר המופלא המובטח למכבדי הורים: "כבד את אביך ואת אמך כאשר ציוך ה' אלוך, למען יאריך ימך ולמען ייטב לך".

[במאמר המוסגר: מצוות כיבוד הורים היא אחת היחידות בתורה שמובטח בה השכר המבוקש מכל: אריכות ימים. שמעתי הסבר מדויק לקשר בין כיבוד הורים לאריכות ימים: כיבוד הורים דורש זמן, הרבה זמן. אבא מתקשר בדיוק בשעה הכי לחוצה ומבקש לפגוש אותך, להעביר חבילה למישהו או לקבל תרופה מקופת חולים. אתה נוטה להתנצל שאין לך את הזמן ואולי לפנות לילד אחר.

לכן הקב"ה מבטיח **להחזיר את הזמן**. הוא ייתן לך אריכות ימים בעולם הזה וכך תמצא מספיק זמן להשלים את השעות האבודות...].

כאן עולה תמיהה בולטת שצדה מיד את העיניים: משה מוסיף מילים שלא נאמרו בדברות הראשונות: "כבד את אביך ואת אמך **כאשר צוך ה' אלוך**, למען יאריך ימך וגו'" ורש"י מסביר: 'כאשר צוך במרה, שם נאמר ו'שם שם לו חק ומשפט'. משה מדגיש כי עלינו לכבד את ההורים כמו שצוינו **עוד לפני תורה**, בעת החנייה במרה. זה קרה עשרה ימים אחרי היציאה ממצרים, בני ישראל חנו במקום שנקרא "מרתה" כי מצאו שם מים מרים לשתות ושם הצטוו לכבד הורים.

והתמיהה זועקת: מה כל כך חשוב לדעת שכיבוד הורים ניתן במרה? הרי משה מצטט את עשרת הדברות שנאמרו במעמד הנשגב בהיסטוריה, בקול הגבורה בעצמה בהר סיני, והרבה יותר חשוב להיזכר במצוות כיבוד הורים שנאמרה שם ממש – תחת ההר – במקום להסתמך על דברים שנאמרו לפני כן? מה פתאום להזכיר בתוך נוסח עשרת הדברות עצמו, דברים שנאמרו לפניו?

במחשבה שנייה, השאלה בסיסית יותר: התמיהה אינה מתחילה כאן, אלא עולה כבר שם, בפרשת בשלח. מדוע באמת הזדרז ה' לצוות כבר במרה על כיבוד הורים? האם מדובר היה חלילה בחבורת בוגדים וכפויי טובה שצריך למרר לצוות אותם על חובה כה בסיסית?!

הרי כיבוד הורים אינה המצאה יהודית, מדובר על חובה אנושית בסיסית שכל בני האדם נהגו בה משחר ההיסטוריה. מספיק להיות אדם הגון ונורמטיבי כדי להתייחס להורים בראת כבוד. ישנן כמה דוגמאות בספר בראשית לכך, שאומות העולם לפני מתן תורה, כיבדו את ההורים בהידור, כמו שם ויפת, בני נח, שכיסו את גופו בכבוד, בעוד שבנו השלישי שלא עשה זאת, קולל בחריפות. גם בהמשך

ההיסטוריה אחרי מתן תורה, מקורות ההשראה לכיבוד הורים הם גם מאינם יהודים. כמו הסיפור בגמרא קידושין על גוי בשם דמא בן נתינה, שסירב להעיר את אביו משנתו עבור עסק מצוין של מכירת אבן נדירה, ובתמורה נולדה פרה אדומה בחצרו.

מה הייתה, אם כן, הדחיפות לצוות ימים ספורים אחרי יציאת מצרים על חובה אנושית בסיסית, שמסתמא בני ישראל קיימו אותה בהידור לפני שנאמרה?

ישנו רעיון נפלא שמובא בספר "כתב סופר" בפרשתנו, מאת הגאון אברהם שמואל סופר, בנו של החתם סופר וממשיך דרכו כרבה וראש הישיבה של פרשבורג. היסוד שהוא מציב תואם באופן מובהק מהלך חשוב שמפתח הרבי מליובאוויטש בכמה מקומות (ראו ליקוטי שיחות ה/160 ובהערות שם, ליקוטי שיחות לו/90 ואילך).

במרה, מציב הקב"ה יסוד חדש ומרומם לכיבוד הורים. אין כל דמיון בין חובת כיבוד ההורים היהודית לזו האנושית. בעוד שכיבוד הורים כשלעצמו הוא ערך חברתי בסיסי, כיבוד ההורים היהודי הוא ייחודי ומרים את ההורים לרמה נישאה.

החובה הבסיסית לכבד הורים היא מטעם אנושי של הכרת הטוב: **להחזיר את מה שקיבלת**. הם נתנו לך כשאתה היית זקוק ועכשיו מתבקש להחזיר להם כשהם זקוקים. אנו נוהגים לומר "תודה" למתדלק בתחנת דלק ולמלצר במסעדה, אבל האם יש עוד אדם שראוי לאמירת תודה כמו ההורה?! מי שהביא אותנו לעולם, היה שם בשבילנו תמיד ולא ידע יום או לילה כשמשהו היה חסר?

אנקדוטה: אבא ובן ישבו על ספסל בפארק. הבן קרא עיתון והאבא המבוגר שכבר לא היה ממש מפוקס, ישב שקוע בעצמו. פתאום נחתה ציפור. אבא שאל: "מה זה?" הבן הוציא את הראש מהעיתון וענה: "דרור". אחרי דקה התעורר האבא שוב: "מה זה?" הבן הרים את הראש מהעיתון וענה: "ציפור דרור". כשהאבא שאל בפעם השלישית, איבד הבן סבלנות וצעק: "אבא, למה אתה עושה לי את זה? אמרתי שלוש פעמים שזה דרור, לא מבין?!".

האבא נאנח ונכנס הביתה. הוא חזר עם "היומן הראשון שלי", היומן המתוק שכתבו ההורים כשגידלו את ילדם. הוא פתח באחד העמודים וקרא באוזני בנו: "היום מלאו לבן שלי שלוש שנים ויצאתי אותו לפארק. על ידנו נחתה ציפור דרור והילד שאל מה זה? עניתי דרור. הילד שאל שוב מה זה? עניתי: דרור. 21 פעמים הוא שאל מה זה? ומה זה דרור? ומה עושה? ואני הסברתי שזו ציפור שיר, והיא ידידותית, והייתי כל כך מאושר מההתעניינות שלו וחייבתי אותו בכל פעם ששאל יותר חזק...".

אבל במרה, הקב"ה מרומם את חשיבות ההורים לדרגה גבוהה יותר: שם לא קיבלו הילדים כלום מהוריהם. ההורים לא היו מסוגלים להעניק להם חירות, ביטחון, אוכל ומים. ההורים והילדים גם יחד הרימו את העיניים למעלה והיו תלויים בחסדי שמים. הקב"ה הוא זה שהוציא ממצרים, כיסה בענני הכבוד שהעניקו בטחון, הוריד לחם מהשמיים והזרים מים מהבאר הפלאית. לא היה אז יסוד של הכרת הטוב כלפי ההורים, והילדים היו יכולים לטעון שאינם חייבים דבר.

ודווקא שם מצווה הקב"ה לכבד הורים, כדי לחדד שהחובה כלפי הורינו היא הרבה יותר מהכרת הטוב. זאת הבעת הכבוד הבסיסית כלפי **החיים ויוצר החיים**. ההורים הם השותפים של האלוקים. הם האנשים בהם בחר ה' להיות הידיים שלו להביא את הילד לעולם.

אנו כה רגילים ללידת ילדים, ששוכחים את הפלא הכרוך בה. אבל ניזכר בפעם הראשונה שהאחות הציגה את העולל שבקע מהבטן, הלב התרומם והעין דמעה. חיים חדשים נוצרו. זה נגד דרך הטבע: האדם הוא זמני והחיים הם זמניים, והנה קיבלנו את הכוח להפוך את עצמנו לעל זמניים ונצחיים, לשכפל את עצמנו עד סוף כל הדורות. אין בכך שום דבר טבעי כי אם התגלות כוח האין סוף.

תשאלו בני זוג שמתקשים בהבאת ילד (לא עלינו). לפעמים אין סיבה מוסברת, זה פשוט לא הולך. הם יודעים עד כמה מדובר בחסד אלוהי בו נפתחים השמים והקב"ה מעניק את המפתח להיות השותפים שלו בבריאת עולם.

וזאת הסיבה העיקרית לכבד הורים: לא רק בגללם עצמם, אלא בגלל מה שהם מייצגים. בגלל הפירמה המכובדת שהם זוכים לעבוד בה. הם לא השותפים של ביל גייטס או מארק צוקברג, הם הדבר הכי קרוב לשכינה עלי אדמות, הם המייצגים של הבורא בעולם נמוך ומוגבל.

כך מתארת הגמרא בקידושין על רב יוסף: בעת שאמו הייתה נכנסת לחדר, היה קם ממקומו ואומר: "אקום מלפני השכינה". עוד מספרת שם הגמרא על רבי טרפון, שיצא לטייל עם אמו הזקנה בשבת ונקרעה לה רצועת הסנדל. מחמת השבת לא היה יכול לתקן את הסנדל והתכופף והניח ידו תחת רגל אמו הזקנה, שלא תניח רגלה על האדמה. נכנסת האימא לבית המדרש וסיפרה בהתרגשות לחכמים שישבו שם את גודל הכיבוד של בנה. השיבו החכמים: "עדיין לא הגיע לחצי מצוות הכיבוד שדורשת התורה". ולכאורה הם הדברים: היות שמדובר בכבוד שמים – אין גבול לחובת הכיבוד.

אנקדוטה מפעימה: הרבנית חנה שניאורסון, אמו של הרבי מליובאוויטש, נותקה ממנו לשנים רבות ולא זכתה אפילו להשתתף בחתונתו. הקומוניסטים סירבו לתת לה ולבעלה היתר יציאה מאוקראינה והם נותקו מבנם למעלה מעשרים שנה. בשנת תש"ז (1947) הצליחה סוף-סוף לצאת מרוסיה ולראות בממלכת בנה בניו יורק. הרבי עשה כל שביכולתו לרומם את רוחה ומדי יום ביומו, ללא פספוס של יום אחד, היה נכנס אחרי הצהריים לביתה לשתות עמה כוס תה. הרבי רצה להעשיר יותר את חייה ודאג שיהיו אנשים נוספים שייכנסו לבקר אותה.

מספר דודי זקני, הרב צבי הירש חיטריק מניו יורק: כנער צעיר הוא נכנס לבקר את הרבנית חנה בביתה. בדיוק ישב הרבי על יד השולחן ושוחח עם אמו. הירש'ל הצעיר המתין בנימוס בחוץ, עד שהרבי יקום ממקומו, ואז הבחין בדבר מעניין: הרבי קם לצאת ובדרך נגע בתמונות על הקיר ליישר אותן וסידר את הכיסאות סביב השולחן. זה היה מראה מוזר, משום שהבית היה מסודר, כראוי לביתה של אישה מבוגרת ללא ילדים קטנים.

הרבנית הבחינה בתמיהה שלו ואמרה: "אני רואה שאתה מתפלל על בני. אגלה לך סוד: מאז שבני חגג בר מצוה, הוא אינו מפנה אלי את הגב. אבל הוא אינו רוצה שאבחין בכך ואנזוף בו, ולכן כשהוא מתרחק ממני, הוא עושה כל מיני פעולות כדי למצוא סיבות להישאר עם הפנים אלי..."

קצת נבין תופעה יסודית: עשרת הדברות ששמענו בהר סיני, נכתבו מאוחר יותר על גבי שני לוחות אבן. משה הוריד מהשמיים שני לוחות מרובעים שהיו מונחים זה לצד זה. על הלוח הימני נכתבו חמש דברות שבין אדם למקום, כמו "אנכי, לא יהיה זכור את יום השבת", ועל הלוח השמאלי נכתבו חמש המצוות שבין אדם לחברו, כמו "לא תרצח, לא תגנוב ולא תנאף".

כאן אפשר היה לתאר שמצוות כיבוד הורים כתובה על הלוח השמאלי, בין המצוות שבין אדם לחברו. זו מצווה לכבד בני אדם ולא את הבורא. אבל באופן מפתיע היא הדיבר התחתון בלוח הימני, אחרי מצוות השבת ואיסור שבועה בשם ה'. והתמיהה פשוטה: מה לכבוד אנשי חומר בין הדברות העילאיות העוסקות בכבוד ה'?

הרמב"ן מוצא יסוד לתפיסה היהודית המרוממת על המצווה: כיבוד הורים הוא המדרגה הראשונה בסולם של כיבוד אלוהים. מי שמכבד הוריו, מבטא את ההערכה הבסיסית כלפי החיים והוא בוודאי יבוא לכבד את ה' – יוצר החיים. מנגד, מי שמזלזל בהוריו, מבטא בתת מודע גם חוסר ההערכה כלפי עצם הקיום שלו, ומכאן קצרה הדרך לזלזל בכבוד שמים ח".

הנה פנינה נוספת: הוזכר קודם הסיפור היפה עם דמא בן נתינה, שסירב להעיר את אביו משנתו כדי למכור אבן עבור החושן. לשנה הבאה התברך ונולדה פרה אדומה בחצרו.

כאן עולה השאלה מדוע התברך דווקא בפרה אדומה ולא בזכייה בלוטו? שמעתי פעם וארט חריף, שייסודו בדברי החידושי הרי"ם או השפת אמת מגור, ואפשר להתאימו לכאן: כיבוד ההורים של דמא בן נתינה עורר קטרוג גדול על ישראל: אדם גוי שלא קיבל תורה ומכבד הוריו בצורה כזו.

כדי להסיר הקפידה על ישראל, שלח הקב"ה פרה אדומה בחצרו - שהיא חוק שלמעלה משכל והיגיון. וכך לימד זכות על ישראל, שכיבוד ההורים שלהם הוא למעלה מטעם ודעת של הכרת הטוב, אלא כחוק פלאי של כבוד השם, יוצר האדם, שבחר בהורים כשותפיו ליצירת חיים.

וכמובן, התפיסה הזו נושאת משמעות הלכתית מהפכנית: לעיתים מעלים ילדים טענות שונות כלפי ההורים. הם סוברים שבמקרה שלהם הם אינם חייבים במצוות הכבוד. אולם כאן חשוב לשים לב: אילו המצווה נשענת רק על הכרת הטוב, ייתכנו מקרים קיצוניים בהם ילד יכול לטעון שאינו חייב להוריו. אבל כאשר המצווה נשענת על עצם העובדה שההורים הביאו אותו לעולם וזכו להיות אחראים לעצם בריאתו - מובן שדי בכך כדי להשיב להם בכל הכבוד והיראה הראויים.

נסיים בסיפור נפלא: גברת דיאנה אברהמס היא עורכת דין ואשת עסקים ניו יורקית. בעלה, רוברט (בוב), היה התובע הכללי של מדינת ניו יורק. דיאנה מספרת כך: נישאנו בגיל מבוגר, ורייצ'ל, בתנו, נולדה כשהייתי בת שלוש ונתשע. היא מילאה את עולמנו באושר, אבל שאפנו להרחיב את המשפחה. זה היה מרוץ נגד הזמן ונראה היה שהפסדנו בו. בגיל ארבעים וחמש, הרופאים אמרו שלא אוכל ללדת עוד.

בבוקר 'הושענא רבה', ערב חג שמחת תורה, היה הרבי מליובאוויטש מחלק פרוסות עוגת דבש בתוספת ברכה לשנה טובה ומתוקה. בוב ואני המתנו לתורנו וכמו כולם מיהרנו הלאה בתור, שעות ספורות לפני החג ואלפי אנשים המתינו אחרינו. קיבלנו והמשכנו הלאה, אבל הרבי זימן אותנו לשוב, החזיק פרוסת עוגה נוספת והושיט לי אותה בחיוך: "זה עבור תוספת חדשה למשפחה".

חזרנו הביתה נפעמים: מאיפה ידע הרבי? כעבור שלושה שבועות הגוף שלי שידר אותות. פקפקתי בתחושת הבטן וכדי להיות רגועה ניגשתי לבדיקה רפואית. התוצאות הותירו את הרופאים פעורי פה: הייתי בהיריון בגיל 45.

בחלוף תשעה חודשים צלצל הטלפון בביתנו. רייצ'ל הקטנה הרימה ועל הקו היה מזכירו של הרבי. "הרבי מתעניין בשלומה של אמך. רייצ'ל השיבה: "בדיוק עכשיו נסעה אמא ללדת".

בפעם הבאה שבה חילק הרבי את עוגת הדבש, בתחילת השנה הבאה, התייצבנו שוב. הפעם הייתה אתנו גם ג'קי, "התינוקת של הרבי", כפי שקראנו לה. הרבי הביט בה, חייך את חיוכו המאיר ואמר: "אני רואה שהבאתם את התוספת החדשה למשפחה" ... רצינו לומר תודה, אבל הרבי הניף את אצבעו כלפי מעלה ואמר: "זה לא אני".

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**